

BARTOLI
INTERPRETVM
IVRIS CIVILIS CORYPHÆI,
IN INSTITVTIONES ET AV-
THENTICAS, COMMENTARIA.

EIVSDEM TRACTATVS XXXIX▶

STVDIO ET OPERA IAC. CONCENATII B. IVRISCONS.

*à capite usq; ad calcem, ab innumeris mendis expurgata, unà cum Interpretationibus
in margine Locorum communium & obscuriorum, quibus Index
locupletissimus, operis initio accessit.*

Et de la libra et colone et colone de l'ouvrage

Handwritten signature or name in cursive script.

BASILEAE, M▶ D▶ LXII▶

Cum gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. ad decennium.

Handwritten notes or signatures in the bottom right corner.

ELENCHVS TIT. IN- STITVTIONVM

A					
Aquisitiōe per arrogationē. 81		Heredibus instituendis	42	sunt	24
Actionibus 101		Hereditatibus quæ ab intestato defe-	69	Quibus ex causis manumittere non	16
Ademptione & translatione legato- rum 65		runtur		licet	16
Adoptionibus 18		I		Quibus modis ius patriæ potestatis	26
Assignatione libertorum 78		Ingeniis	15	solvitur	26
Attiliano tutore 26		Iniurijs	98	Quibus modis testamenta infirmep- tur	42
Autoritate tutorū & curatorum 27		Inofficioso testamento	51	Quibus modis tutela finitur	28
B		Inutilibus stipulationibus	90	Quib. nō est permilium facere testa- pag.	39
Bonorum possessione 79		Iure personarum	14	R	
C		Iure naturali, gent. et. ci.	5	Rerum diuisione	32
Codicillis 48		Iniuria & iure	4	S	
Curatoribus 23		L		Senatuscons. Orphiciano	74
D		Lege Falcidia	66	Senatuscons. Tertuliano	73
Diuisione stipulationum 83		Legatis	55	Senatuscons. cognatione	76
E		Legitima agnatorum successione	72	Singulis reb. per fideicommissa, re- lictis	68
Emptione & uenditione 97		Legitima agnatorum tutela	44	Successione libertorum	77
Excusationibus tutorum uel curato- rum 29		Libertinis	16	Successione cognatorum	75
Exheredatione liberorum 40		Literarum obligationibus	94	Stipulatione seruorum	87
F		Locatione & conductione	97	Suspectis tutoribus & curatoribus. pag.	34
Fideicommissarijs hæreditatibus 66		M		T	
Fideiussoribus 94		Militari testamento	38	Testamenti ordinandis	37
Fiduciaria tutela 25		O		Tutelis	23
G		Obligationibus	82	V	
Gradibus cognationum 76		Oblig. quæ ex quasi delict. nasc.	99	Verborum obligationibus	86
H		P		Vulgari substitutione	45
Hæredū qualitate & differentia 54		Procurium	1		
		Pupillari substitutione	47		
		Q			
		Qui testamento tutores dati pos-			

ELENCHVS TIT. AVTHEN-

TICORVM.

A					
Administrantibus officia in fa- cris appellationibus 153		alienatione	164	Instrument cautela & fide	185
Administrantibus 215		Ecclesiasticis titulis	219	Interdictis collegijs hæreticorū	245
Aequalitate dotis & propter nupti- as donationis 217		Executoribus & ijs qui conuenerūt & reconuenere	216	Iudicibus & ut nullatenus, &c.	193
Alienatione & emphyteusi 236		Exhibendis & introducendis reis. pag.	167	Iurandum quod præstat ab ijs, qui administrationē accipiūt.	141
Appellationibus 161 & 221		F		Iurando à moriente præstito	165
Apud quos oporteat monachos causas dicere 191		Fideiussoribus, & mandatoribus	123	L	
Armis 198		Filijs ante dotalia instrumenta na- tis	153	Lenonibus	145
C		H		Litigiosis & decima parte litis	223
Collatoribus & alijs capitulis 246		Hæc constit. innovat constitutio- nem	223	M	
Consanguineis & uterinis fratribus. pag.	198	Hæc constit. interpretatur priorem constit.	190	Mandatis principum	147
Constitut. quæ ex ascript. & libera- nar.	170	Hæredibus ab intestato uenienti- bus	212	Mensura clericorum ordinandorū. pag.	147
Constit. quæ de dignitatibus	192	Hæredibus & Falcidia: & si hæres le- gata soluere noluerit	169	Monachis	127
Consulibus 162		I		N	
D		Iis qui ingrediuntur ad appellandū, nu.	171	Nauticis usuris	245
Defensoribus ciuitatum 145		Immensis donationibus	213	Neque uirum quod ex dote est, neq- m̄ mulierem.	210
Depos. & denunciationibus iniqui- linorum 199		Incestis nuptijs	143	Non alienandis aut permutandis re- bus Ecclesiasticis	133
Duobus reis promittendi 219		In medio litis non fieri factas iustio- nes	226	Non eligendo secundò nubentes mu- lieres	119
E				Nullum credentem agricolæ tenere illius terram: & quæ debeat men- suram dare	162
Ecclesiasticarum rerum immobiliū				Nuptijs	153

Elenchus Tit. Inst. & Auth.

22 2 Ope-

BARTOLI SVPER INSTITVTIONIBVS COMMENTARIA.

PROEMIVM.

- 1 *Legalis scientie duplex est causa, materialis generalis & communis.*
- 2 *Differentia inter generale & commune, prout ponitur de materia generali & communi.*
- 3 *Aequitas rudi que dicitur.*
- 4 *Differentia inter iustitiam & aequitatem.*
- 5 *Differentia inter in quod porrigitur de generali, & in approbatum, quod de communi ponitur.*
- 6 *Legalis scientie subiectum, est bonum & equum.*
- 7 *Legalis scientie libri partides, scilicet, ff. & Insti. diuiduntur per causam formalem.*
- 8 *Imperator si inuocat nomen domini, an necessarium requiratur quod sit Christianus.*
- 9 *Sarracenus potest inuocare nomen domini.*
- 10 *Imperator ab imperio uniuersali & totius mundi dominus est.*
- 11 *Imperator iuri, dicitur Cesar, quia mater eius decessit in puerperio, unde cessus fuit uenter eius, ut uiuus extraheretur de matris uisceribus.*
- 12 *Imperator quare dicitur semper Augustus.*
- 13 *Utra subueniant uigiliantibus, & non dormientibus.*
- 14 *Dignitates plures si quis habet & scribit, debet illas exprimere, ut de persona mandante maior habeatur certitudo.*
- 15 *Actio non est iuris civilis.*
- 16 *Institutionum liber ex iustus fuerit post ff. & post primam editionem Codicis, & an post secundam, quem non habemus.*
- 17 *Exquisitor quis dicitur, & an sit nomen dignitatis.*
- 18 *Princeps si committat causam non habenti peritiam iuris, non ualeat delegatio nisi ex certa scientia principis.*
- 19 *Infideli sapiens deterioris conditionis est, quam infidelis fidelis.*
- 20 *Semel malus, an semper dicitur malus. Et quando ex praeteritis fuerimus conclusuram ad futura.*

V A E R I T V R P R I /

M O

Circa istam Institutionem, quid sit causa materialis

legalis scientie, & cuiuslibet libri

legalis dicit Azo, 1. q. duplex est causa materialis legalis

scientie, generalis & communis. Generalis, ius & iustitia,

negotia & duo nra, error & contumacia, materia communi

nis est rudis aequitas: ius approbatum, est illud quod pro lege obseruatur, ut uoluntas

defuncti, quia nihil tam naturale est, &c. C. de sac. ecc. l. i. de

contractibus, quia contractus ex conventionibus legem accipiuntur ff. de po. l. i. §. si conuenient. & ff. de reg. iur. l. contractus.

C. de pact. l. legem. sed quidam ista uerba dicunt, tamen ea non intelligit. Et licet uerba ista sint Azo, & uere sint, in

rudissime locutus est: hic enim ius & iustitia, ponuntur de materia generali, rudis aequitas siue aequitas, ponuntur de materia communi. Sed nonne idem sunt iustitia & aequitas: dicendum est qd aequitas magis respicit res ipsas, iustitia magis respicit dispositionem seu habitum: unde si proprie loquamur, dicemus iustus iudex habet iudicium aequum: unde si res mea ad alium ueniat sine causa, bonum & equum est, ut ea mihi reddat, seu restituat, ff. l. i. ceter. pet. l. si me & Titium. & aequitas magis respicit rem iustitiam, ut dicitur est, magis respicit habitum animum, unde iudex imple proprie dicit iustus ff. de delict. & sumpt. l. i. §. si quis. §. idem Labeo ait & generaliter puto iudicem iustum, &c. tamen plerumque unum pro alio positum inuenit. In negotia ponuntur p materia generali, & id quod p lege seruatur ut uoluntas defuncti & ius, ponuntur de materia communi. Sed con-

tra. super Insti.

tractus & negotia sunt idem, merito ponuntur p materia generali & communi. Sed dicendum qd negotia prout accipiuntur, pro materia generali, dicuntur modi decidendi negotia, ut transactio, pactum iurisdictionis. Sed dicitur prout ponuntur pro materia communi, dicuntur ipsi dicitur unde dicitur qd ut de neg. gest. dicitur de materia generali, modo magis ut de iudicis, de transactio. & similes, & h. d. Azo, tractando super negotiis, quibus admodum decidant. Si queris unde differt materia generalis & communis, quia idem uidetur esse generale & commune, dicendum qd bene reperimus differentiam inter actionem communem, seu actionem uniuersalem, & actionem generalem. Pro hoc l. p. soncio arbiter. Sed quomodo differt generale & commune, prout ponuntur de materia generali & communi, istud est difficile uidere, possumus tamen dicere, qd generale magis sonat in abstractione, commune magis sonat in concrecione. * Alia est differentia, & recidit in idem, & est declaratio prima.

Sed quia ista, ius, iustitia, error & contumacia, dicuntur esse materia generalis, quia determinatum est generaliter in istis, in quibus est uiculus generalis, non descendendo ad aliquam materiam specialem, generaliter ponuntur, & hoc in paucis inuenimus, unde non sunt nisi quinque, uel sex tribuimus, in quibus ad materiam specialem non descendimus, ut sunt isti tractatus de iustitia & iure, & de pact. de transactio, de iurisdictione, de iur. & sac. signi. Sed in aliis omnibus, in istis partibus, descendimus ad aliquam materiam specialem, & sic dicitur quasi materia, quia descendit ad ea que communiter accidunt. Unde commune, est generale, & dicitur commune, propter concrecionem, uidemus enim in illis dicitur, ea que uniuersalia sunt, casus sub se continet, & plura sub se continere, unde magis dicuntur generalia. De materia generali, ut dicitur alibi, collectiua est species plurius, in una materia, & minus generalia dicuntur de communi, & uere est, quia commune inest, circa abstractionem, uel uerius dicitur commune, quia de ea ferre materialiter parte materialiter communiter, non ferre semper de ea tractat, & ratio de generalibus, tunc quia rudis aequitas dicitur materia communis, quare dicitur rudis? Cuius aliquis casus dubius emergit, aequitas in illo casu latet in suis finibus, quasi in sua rudi massa. Sed postea estimat & depurat, & per dispositionem, unde quod dicitur in illo casu, unus dicitur, aqua esset istud, alius dicitur, modo hoc esset aqua, & i. dicitur & estimat, donec omnes consensum in unum, & dicitur, hoc aqua erit & sic rudis aequitas est respectu latet in suis finibus, qua per dispositionem estimat & depurat, & multas altercationes recipit, & postea quod pretores & iurisdictionis dispositionem ista aequitate estimata, in scriptis redigebant, & debet inde scriptum formam illius. C. de legi. l. humanum. & quod per dispositionem inueniat aequitas, dicitur lex ff. de ori. iur. l. si his legibus ibi, hanc disputatio, &c. Et potes ponere exemplum de arguto, quod ex materia extrahit, & multas altercationes recipit antequam in formam propriam redigat, unde equitas approbata, rigori iuris pre-

ferri. C. de iud. l. placuit, sed male dicit, nec hoc dixi, imo alius, sed debemus querere differentias inter iustitiam, que ponitur in generali, & rudis aequitate, que est de communi materia. tunc est differentia, inter aequitatem & iustitiam: quia de iustitia tractat non descendendo ad aliquem casum, que est uirtus nature. Sed circa ipsam aequitatem, que in re latet, laborat principis, ponendo eam in certo casu, ut patet exemplo. tunc debent querere differentiam inter ius generale, & ius de communi, quia in tractatu de materia generali, de iure tractat in abstractione, diffiniendo & diuidendo. In communi uero tractat de iure in certa re, & patet in exemplis de arrestatione & prorogatione, & sic

manu

mani

mani

BARTOLI COMMENTARIA, SUPER AVTHENTICIS CONSTITUTIONUM COLATIUM PRIMA.

De heredibus & Falcidia. Tit. I.

Ista rub. dividitur in tres partes: prima est generalis ad librum: secunda specialis: tertia ponit nomen eius, cui mittitur presens opus. Secunda ibi, Constitutio. Tertia ibi, Iohanni prescripto. Querit hic lac. de Hel. quare iste liber dividitur in novem partes, dicit ipse quod de hoc non potest ratio reddi, sicut nec de alijs, quae sunt positivae, l. i. §. puzitiam. s. de postul. Secundo querit, quare vocatur collationes: dicit ipse vocantur collationes à colligendo seu congregando, quia qualibet collatio colligit plures partes, seu materias, &c.

- 1 Dicitio, quatenus ponitur duobus modis.
- 2 Resp. quomodo accipitur, & quando Resp. & sicut sit idem.
- 3 Lex si. C. de sac. eccl. an habeat locum in municipio seu castro.
- 4 Princeps prius cogitare debet utilitatem publ. quam privatam.
- 5 Leges ad possibilia adstantur.
- 6 Legitima voluntas dicitur, quae non refregatur legibus.
- 7 Princeps reparat ubi leges negliguntur.
- 8 Legitima debetur liberis & parentibus interdum etiam fratribus.
- 9 Anb. hoc amplius, quod habeat locum in hereditate adita.
- 10 Lex quando tollatur per desuetudinem.
- 11 Legitima parentum vel filiorum quando possit statim tolli, vel minui.
- 12 Legitima quod excludat fratres à quovis officio testamenti.
- 13 Frater, cui est relicta, non minus legitima, agit querela in off. test.
- 14 Filius fratris, non habet querelam in officio testamenti.
- 15 Frater praeteritus in testamento, quod habeat querelam, licet non habeat rursus poss. contra tab. & quod eius praeteritus habeatur pro exheredatione.
- 16 Frater praeteritus, vel exheredatus à fratre, turpi persona herede infirmo, renovat totum.
- 17 Privilegia consumpta, sicut instrumenta antiqua & consumpta quis petere potest, q. renoventur, nisi sit adeo consumpta q. legi non possunt. Tenor instrumenti probari potest per testes.
- 18 Resonatio privilegij non tribuit us de novo, sed solum veteri confirmat.
- 19 Instrumentum si q. perdidit, potest peti quod iterum reficiatur, si alia probatio inscriptis non habeatur.

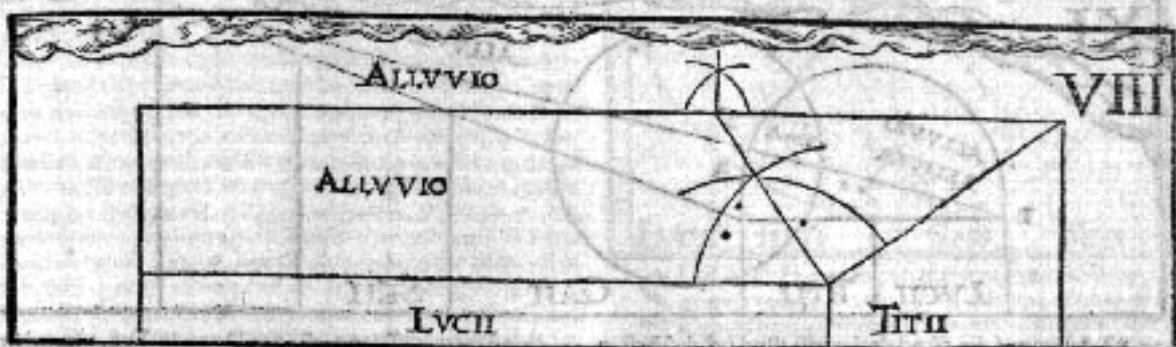

CCCVPATIS. Iste tit. habet plures partes. Primò ponitur poena inobediensium. Secundo praemij obveniendum. Et istud principum usq. ad s. his igit. habet quatuor partes. Primò ponit generalis intentionem. Secundo ponit specialis. Tertio ponit subiectori interpellatio. Quarto ponit enumerationem perceptorum, quib. de necessitate legitima portio debet. Secunda ibi, in ver. incurrit. Tertia ibi, §. semper igit. Quarta ibi, primum itaq. Breuiter h. d. Omnis Resp. cura occupat principem ad cogitandum pro Resp. Item subiectorum utilitas & eorum interpellatio, legis condenda occasione praebent. Item liberis & parentibus interdum fratribus, de necessitate legitima portio debetur, alijs vero ex voluntate h. d. Antequam veniam ad nota b. h. d. merito ad recitationem queruntur gl. que exponant res. Et primò quæro expositionem istorum verborum, parum in ista gl. que est super istis verbis, exponit quinque modis. Sed ad verba à s. istam gl. quæ quarta & ultima expositio habent tandem sensum. Secundo quæro de expositione istorum verborum, sed quatenus, &c. Circa quod dicit, quod dicitio, quatenus, potest poni duobus modis, primò ut denotet cau-

lam præteritam, vel præsentem, & dicitio per se. Per se. Alijs, se, erant duæ partes, & verbu, cui quiescunt, per se. I. C. B. ponit §. puzit, & dicitio, uero, tunc ponit in ceptu, uel suppletiuè, uel etià aduersariè, hoc modo, sed ceteris eligentibus cogitare, quatenus, i. propter quam cogitationem per se, & tãrùm odò factio, sed solis cogitationibus quiescunt geres. Vnãdali cũ Mauris obediunt, subaudi nã per se, sed nostro factio, quia eos subingruimus, l. quas gratias aut laudes. C. de off. præf. præf. Afr. Secundo modo accipit proprie aduerbialiter hæc dicitio, quatenus, & denotat causam futuram, & tunc dicitio, per se, erit una pars, & erit nomẽ genus, de qua sit mentio in l. in nomine dñi. C. de off. præf. præf. & tunc dicitio, quiescunt, ponit pro cõquiescunt, & obediunt, ponit pro, obediuerunt. Et dicitio, uero, sequens ponitur pro, ceterè, hoc modo, sed diligentius ceteris cogitatio, quatenus per se quiescunt, id est, cõquiescunt, Vnãdali uerò pro cetero cum Mauris obediunt. Tertio quæro de intellectu horum yborum, Carchedonij autè, &c. gl. que incipit, de quæ exponit duobus modis, & secundum primam expositionem habet in tex. quam nunc primam, uel quam nã nunc primam, & tunc exponit secundam primam expositionem positam in d. gl. Quarto de intellectu uerbi, quæcum quæro, hic legitur pluribus modis in gl. que est super act. possibilibus, subaudi, & primis duobus legit dicitio prout litera facit, alijs modis legit dicitio, & quilibet expositio est bona. His præmissis ad expositionem literæ, ex hac l. no. §. q. respub. accipit b. pro toto uniuersali Imperio, aliquando accipit Resp. pro ciuitate Ro. & sic hinc & Resp. non sunt idem. Lo. intelligit §. si in locis, de iur. fil. & l. non est ambigendum, ff. de ho. po. & l. sciendum in prin. cõm. cõ. §. debitoribus, & ibi plenè per gl. ff. de legatio. In cõ. q. sit scilicet, in l. inter publicas, ff. de iur. sig. No. gl. d. no. est ambigendum, & C. de iur. fil. super rub. li. x. Ad idem l. in fraudem, §. neq. ff. de iur. fil. §. 10. l. i. propterandum in prin. & ibi no. C. de iud. & l. i. quis seruus, C. de ser. sup. de qua per Cy. l. Resp. C. ex quibus cau. ma. de Gul. de Cug. C. com. de usu. l. n. Secundo t. ex hac gl. no. §. l. i. C. de sac. ecc. no. habet locum in municipio, seu castro, quod apparet, quia ista gl. eo casu quo Resp. ponitur pro municipio, allegat gl. l. i. §. ff. de publica. Sed quando ponitur pro ciuitate, alleg. l. i. C. de sac. ecc. Intelligo ergo legem illam in ciuitate tantum, & illa lex non habet locum in municipio, gl. l. sed l. i. §. hic all. in nota ult. op. In cõ. q. illa lex habeat locum, potest fortè esse actum, cum illud sit beneficium principis, de quo loquitur d. l. i. & per consuetudinem est extendendum l. i. n. ff. de consuetud. Secundo t. no. q. princeps prius debet cogitare utilitatem Resp. quam singulorum, & sic publica utilitas præferri priuata. §. pe. C. de principibus l. xij. de quo assignaliter inc. licet. ext. de regula. per gl. s. clausus vñ. q. j. c. scias. Cy. C. de cad. toll. l. i. in fi. And. de Baro. in ser. sua. l. ex om. rub. C. de decul. lib. x. Tertio no. q. iura debent adaptari ad possibilia, simile. in. dist. c. erit autem leg. §. Quæro no. q. omnis ultima uoluntas censetur legitima, quæ legibus non repugnat, de quo midebitis in prox. s. item no. quod leges negligat per Principem, reparantur. C. de cad. toll. l. i. §. cum igitur. §. de man. prin. in prin. Tertio no. quod liberis & parentibus interdum fratribus debetur legitima portio secundum naturam. No. uer. in de no. §. si quis autem no. implens, & auh. t. hoc amplius. ibidem sumptam, habere locum in hereditate adita per

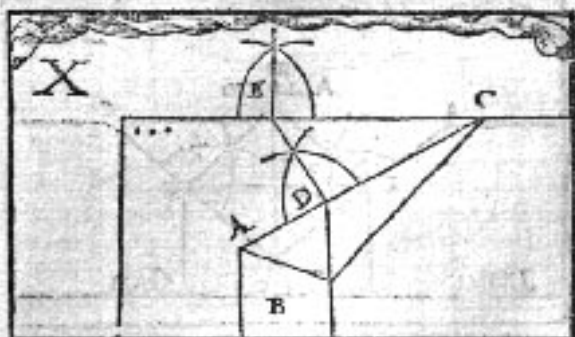
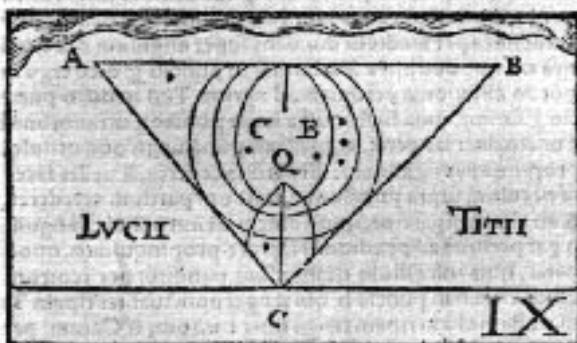
rectum, & sic ipsa recte cadit perpendiculariter, ut super demonstratum est. Et si dicatur quod ripa linea non est recta. Respondeo, imò est recta secundum se, quod consideran-

dum est, non autem uadi secundum rectitudinem linee predictorum, quæ est ab alia parte, quod aduertendum non est, &c.

ISTA FIGVRA Differt à præcedentibus, nam præcedentes habent lineam rectã, hæc uerò habet duas lineas in uno puncto, quæ faciunt triangulum obtusum, scilicet in uno puncto ubi sunt fines inter Lucii & Titii. Dico igitur, quod ad diuidendum alluionem inter dicta duo prædicta, debet duci linea, ut ostendit linea rubea, ducta usque ad lineam azuream, & quæ linea cadat recte, probatur, quia factis duobus punctis, æque distantibus, & duabus lineis circularibus ductis super eis, ut ostendit linea crocea ab illo puncto, ubi se interfecant usque ad punctum datum, ubi linea cadit perpendiculariter, ut demonstratum est in ista figura. hoc etiam probatur ratione proprietatis, ut dicitur in seq. figura. Illud uerò quod est super lineam azuream, debet diuidi ac si ripa esset recta, ut illa linea recta, azurea ostendit, nam quod iuris est in eo quod prædicto primo adijcitur, idem est in eo quod ipsi addito adijcitur, ut ff. de acq. rer. do. l. in insulam. Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinem, illo modo fuisset facta diuisio, ut in v. figura, &c. hoc in sequenti figura rectius & clarius demonstrabitur, &c.

quæ apparet esse directa ex quatuor figuris, tunc dico quod quicquid est s. dicta lineam uersus caput fluminis, est prædicti Lucii iure propinquitatis, quod sic probatur ponatur punctus a. in dicta linea rubea, & supra illum fiat circulus rubeus qui punctualiter tangit ripam Titii, dico quod ille circulus æqualiter tangit ripam Titii, & Lucii & sic illa linea est directe in medio, deinde infra dictam lineam fiat punctus b. & super eum uoluntur circulus rubeus, qui punctualiter tangit ripam Titii. Dico quod ille circulus non tangit ripam Lucii; ergo ab illa magis distat, & eodem modo supra dictam lineam rubeam, fiat punctus c. & super eum ducatur alius circulus rubeus, qui punctualiter tangit ripam Titii, dico quod non tangit ripam Titii, ergo ab illa magis distat, & sic concluditur, quod diuisio est recte facta. illud uerò quod est supra lineam croceam a. c. debet diuidi ac si tota linea esset quadam ripa recta, quod probatur sic, quod iuris est in eo quod primo prædicto adijcitur, idem iuris est in eo quod ipsi addito adijcitur, ff. de acq. rer. do. l. in insula. Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinem, facta fuisset diuisio, ut dictum est supra in quinta figura, ergo, &c.

AD EVIDENTIAM Illius figure præmissæ quæ summen addit quãdoque ita quod ripa sunt ab utraq; parte eius, sicut facit flumen per alluionem positum: & tunc illud dimissum debet esse commune inter eos qui sunt ab utraq; parte propinquitatis, ff. de acq. rer. do. l. adeo. §. in insula. & §. si toto. Quãdoque illud quod dimittitur, habet ripam tantum ab una parte, tunc debet diuidi inter eos, qui ab una parte prædicta possident per lineam indirectam, ff. de acq. rer. do. l. inter eos. & s. dictum est. Et aduertendum quod licet iura quæ loquuntur quia ripa est ab utraq; parte fluminis, eadem ratio est, quod si ab uno latere fluminis sunt due ripæ inter quas continetur relicta alluio. Hoc præmissis dico quod hæc figura habeat duas lineas rectas, scilicet a. b. & b. c. quæ faciunt unum angulum in puncto b. dico igitur quod alluio dimissa inter directas duas lineas, habet iura ab utraq; parte, ideo debet diuidi iure propinquitatis. illud uerò quod est ultra duas lineas, quod apparet ex e, à linea autem ducta a usque ad punctum c. sed solum ripas ab una parte: & ideo debet diuidi per directam, ducatur ergo linea directa supra punctum b.

IN HAC FIGVRA Sunt due linee recte, scilicet a. b. & b. c. quæ in puncto b. faciunt angulum, ueruntamen linea a. b. est minor, quam linea b. c. & in hoc differt à præcedenti. Dico igitur ducendam esse lineam rectam à puncto a. usque ad punctum c. ut ostendit linea crocea, & quicquid est inter duas lineas, proculdubio habet ripas ab utraq; parte. & ideo debet diuidi iure proximitatis, ut patet ex præcedenti: & ideo ducatur linea rubea per medium diuidens à puncto b. usque ad lineam croceam, in puncto d. illud uerò quod à linea crocea s. habet, ripam tantum ab uno latere, & per illam rectitudinem quam ostendit linea crocea e. a. & ideo debet diuidi ducendo lineam rectam rubeam à puncto b. usque ad lineam azuream, à puncto c. illud uerò quod est à linea azurea d. c. debet diuidi ducendo lineam rectam super illam azuream, sicut si ibi esset ripa, & hoc per illam rationem, quod additum addito est diuidendum, sicut additum antiquo prædicto, ut dictum est in præcedenti.

ADDITIO.

1 Nam 7. et 7. Vide que dicitur per illam doctrinam. Bart. hic d. Bart. Soc. in cons. c. de xij. in l. i. uol. me. usis capitulis in p. col. in ser. circa septimum ubi etiam ponit q. de natura ditionis infra, q. ut conuenit contingentia externa quibus aduincitur Thom. Oupio.

2 Sicut etiam. Vide plene per do. Bart. Ver. in suo tra. de Imperatore militare eligendo in xxij. co. in l. prius dignitas ubi infert per illam doctrinam Bal. ubi arguit contra dominum Vexator, qui imaginem beati Marci in sigillis, et aureis globis, argenteis imprimit a dextra, ab altera uero parte imaginem ducis, dixi plene in tra. meo de Venete arbori libertate, et eiusdem Imperij dignitate, in prin. xvij. Thom.

3 PRORVPIT Flumen, hoc est, pars fluminis, dicit gl.

4 ET Alia parte nouus riuus, scilicet, illa pars dicit gl. uides

5 ergo 1. quod pars fluminis appellat riuus, & sic non est du

6 bitum quod dicitur significatio riuus, est iuris publici. An autem

7 1. alij riuus a fluminibus procedentes, sed a fontibus, uel ne

8 nis alijs sint publici, uel priuati dubitat. Et uidet quod non,

9 ff. de flu. l. i. & ita tenet Ros. super illo tit. p. hoc facti ff. de riuis,

10 per totum. Secundo, quod riuus est man. factus, per quod aqua du

11 citur ad utilitatem priuati, & tunc est priuatus, ut in toto tit. de

12 riuis. Quod riuus est locus, per quem aqua naturaliter fluit,

13 & tunc regulariter patet illi locum priuatum esse, ut si. finiu. re

14 gunt. l. sed riuus. & d. l. i. §. i. de flum. & citat eorundem qui ab utraq;

15 parte p. dia possident, ut in preced. lib. diximus de fossa, sed

16 si riuus talis esset in usu publico, sic intelligeret illi riuus esse

17 publici, ut ff. de qd. in loco pub. l. i. §. hoc iter dicitur ibi adeo.

18 igit ad hoc interdum pertinet quod publico usui destinata

19 sunt, ut ar. ff. ut in flum. p. na. c. libro. l. §. fossa, ibi possunt

20 asse hanc esse publica, & non publica. Quid dices 1. de foueis,

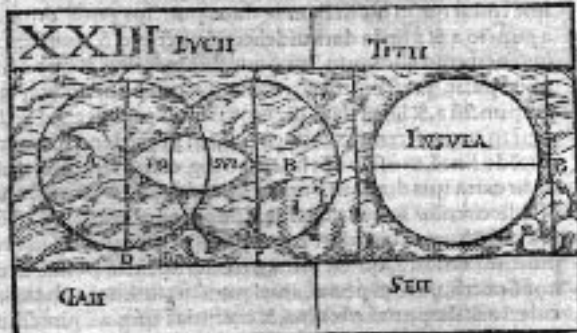
21 q. quas aqua ducit ad molendinum. Respon. ut dicit in l. quo

22 4. min. ff. de flu. Et no. 1. q. hoc nomen flum. fluminis, & am

23 nis, idem significat, alia uero noia, scilicet, torrentis, riuus, fossata,

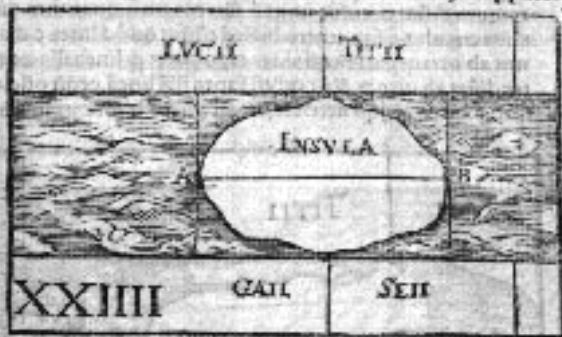
24 explanata sunt 5. p. & preced. lib. Cetera uerba l. clara sunt,

25 tunc igit ad ostendendum distinctionem insule, ueniunt ad figuras.

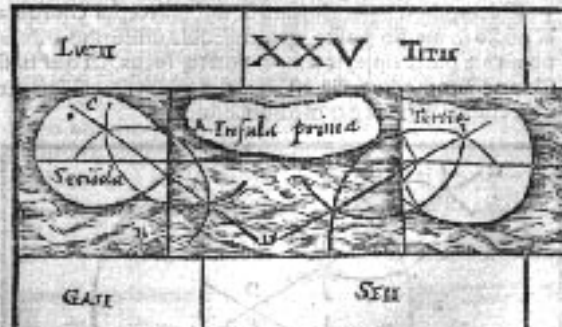

IN Hac figura ripae utraq; parte fluminis sunt recte in se, & cum una ripa est recta per comparationem ad aliam. Et in hac figura sunt duae insulae. Prima insula tota pertinet ad Lucium, cuius praedictus est ultra flum. Ratio, quia insula non tenet mediam partem fluminis, sed illi parti ulteriori est proximior. Ad hoc autem sciendum, utrum insula alteri parti sit proximior, dicit doctrina gl. in hoc §. q. poterit tamen accepta chordula, & puncto in medio posito inter utrumq; agrum, & tunc si punctus est ab una parte, alius cedat, alius sui qd. punctus exceditur, ita dicit gl. Sed uel ista doctrina sit uera, non sufficeret chordula sic ponere in una parte, sed ponatur in duabus, una in prima insula uelut caput, alia in fine, tunc ab illis duobus punctis medijs ducatur linea recta, si quidem tota insula retinuit ab una parte, illorum est qui ab una parte praedia possidet. Si igitur prima chordula e. d. in eius medio sit punctus a. & q. illa a. sit in medio, probatur eum esse in medio per mensuratore. In hac figura apparet qd. a. est centrum circuli rubri, q. punctus qualiter agit utrumq; parte ripae, deinde sit secunda chordula in pede insulae quae sit e. f. & ponatur in medio punctus b. & q. ille punctus sit in medio, apparet q. est centrum circuli crocei, deinde ducatur linea, seu chordula a. b. & q. insula est tota intra illam chordulam, tunc p. n. et ad praedictum Lucij, qd. est ultra flum. Ad praedictum uero Caij qd. est citra, nihil pertinet, in secunda

uero insula simili modo ponatur una chordula, quae habeat punctum in medio a. deinde in fine insulae ponatur alia chordula, quae habeat punctum in medio b. q. autem isti puncti sunt in medio, probatur ex preced. tribus, tunc ducatur linea a. b. & tunc q. illa secatur insula, quod est ultra illam, est Titij, quae ab alia parte praedictum possidet, qd. uero est citra illam linea e. f. ut patet ex hoc §. Et no. q. semper cum linea ripae sint rectae ea restituitur, ut est ista chordula, ducenda e. recan. ita q. faciat angulum rectum ab utraq; parte, punctum enim modum recte inuenit in medio, ut apparet.

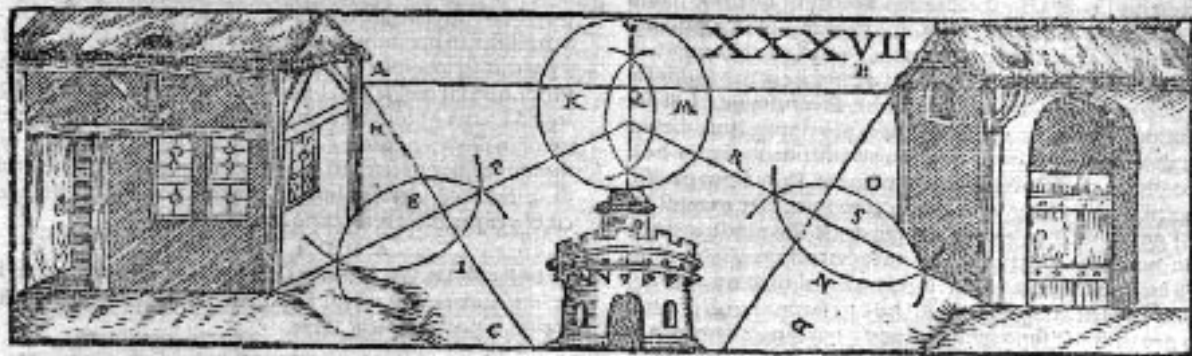
HAC Figura differat a precedenti q. linea ab utraq; parte sunt rectae, sui se ipsas, & cum dicitur rectae una respectu alterius, q. tantum distat una ab alia in capite, quantum in fine. Sed in hac in capite minus distaret, & semper uniformiter elongat. Erit igitur si uelut dimisso insulae hoc modo, quia primo ponatur una chordula in principio insulae ab una ripa ad aliam, & notet punctus in medio, & sit a. deinde extendatur alia chordula longior insulae, & notet punctus in medio b. deinde ducatur linea a. b. & illa erit linea diuidens inter eos qui sunt ultra, & eos qui sunt citra. Sed hic occurrit dubium, qualiter ducatur linea a ripa ulteriori ad citriorem, non potest ita poni q. faciat angulum rectum ab utraq; parte. Dico igitur considerandum, quod quantum illa duae ripae distant in ulteriori ripa, tantum distant in ripa citriore, & tunc esset posterior, quo probato, quia quilibet portio totius ad totum, talis est medietas ad medietatem per aequale spatium, sicut tota latitudo fluminis uenit uniformis ampliatudo respectu distantiae quae est ab utraq; ripa inter eos qui sunt ab utraq; parte, sicut dimisso, ut dicitur est de alluio.

ISTA Figura facta est ad declarationem l. p. §. Paulus. ff. de ac. re. do. ubi dicitur q. insula primo relicta in flumine iure proximitatis, habet ius in alijs insulis postea in flumine natis, siue relictae. In hac igitur figura constat q. insula primo relicta tota pertinet ad eos qui possident ultra flum. scilicet Lucium, & Titium, quia illa insula est tota ultra medium fluminis, linea rubra ostendit. Insula uero relicta pro parte pertinet ad Lucium, qui est ultra, p. parte ad Caium, qui est citra, q. in mediam partem fluminis tenet, ut linea ducatur ostendunt, & probatur est in preced. lib. figuris. Sed nunquid insula primo relicta ratione proximitatis debeat aliquid habere in dicta secunda insula, uidentur est. Ad qd. sciendum est, ponit a flumine unum punctum in insula prima, qui plus est proximus insulae secunda, & sit a. deinde in ripa Caij assumatur alius punctus qui magis est proximus extremitati secunda insulae quae plus proxima est insulae prima, & sit b. deinde pone pedem circuli in

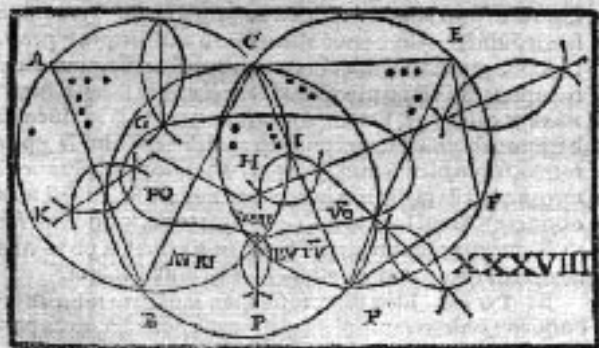
Respon. quatenus est propinquior, non enim si una uilla magis propinquat uni puncto, ideo ei attribuetur totum, sed cuiuslibet de d. potest attribuetur quatenus propinquior est, hoc apparet ex isto in insula, quem supra legimus, ubi si alterius parti propinquior sit, &c. & hoc dixi supra in gl. super uerbo communis sit, &c. Sed est uidendum à qua parte uilla, uel castri debeat incipere mensurator. Ad quod sciendum est, quod cognoscatur ciuitas, uel uilla, de quo per dominum Ioannem Andream de sententia excomm. cap. si ciuitas. lib. vi. in nouella. Tu clarius, & breuius dic, quod licet in usu nostro ciuitates appellamus, que habent episcopum, tamen antequam episcopi essent, etiam appellabantur ciuitatum, & denominabantur ab illis officialibus, qui tunc erant, ut ostendit in d. dist. in d. cap. ij. & iij. Dico igitur quod proprie dicitur ciuitas omnis locus in quo exercetur iurisdictio illa que competit defensoribus ciuitatis, de qua dicitur in anti. de defen. ciuit. si iustitiam d. collat. ij. Et not. quod triplex est ciuitas. Quaedam maxima ut ciuitates metropolitane, in quibus stabant prelati, & preses praetorio, hodie reges, & curie regum, ad quos appellatur. Alia est ciuitas magna, in qua est forum causarum meti & iusti Imperij. Alia est ciuitas communis, in qua est forum causarum, que competunt defensoribus ciuitatum, ut supra dixi, & probatur ff. de excusat. tit. l. si dicitur. s. deoet, unde licet locus non habeat episcopum, uel sit priuata ciuitas episcopo, tamen ciuitas remanet propter forum causarum

secularium, ideo autem uenit in usum, ut ciuitas appelletur que habet episcopum, quia episcopus non consecratur ordinari nisi in illis locis ubi antiquitus erat nomen ciuitatis, ut d. c. lxxx. dist. in d. dist. C. de metropo. Ben. l. lib. xi. Secundo est castrum, & illud dicitur quasi casa alta, hoc est locus fortis, in quo d. iurisdictio non exercetur, ut C. de fun. l. i. qui cumq. castrorum. & dist. lxxx. c. li. Tertio est uilla, & illa sine propria significatione dicitur à uallo, hoc est ciuitas que non cingitur muro, sed uallo, s. m. l. i. g. Sed in usu nostro uilla appellatur quaedam uicinia plurimum habitatum, sine quo municipio, que proprie loquendo dicitur uicus, s. m. Hugo. & ita accipit gl. de iust. & iur. l. ex hoc iure genitum, in gl. super uerb. ad iusticia collata. Ad fm dicendum est, quod mensuratio debet fieri ab illa parte loci que propinquior est loco mensurando, ut ostensum est in alijs, unde in castro erit clarum. In uilla poterit dubitari, quia domus sunt sparsae, sed puto quod si esset aliqua domus que distaret multum ab alijs, quod illa domus non dicitur de uicinia sua maxime si non excusari non poterit, uel l. s. rod. autem testis, ad Syl. & quod plenè dixi de aq. plu. ar. l. iij. in princ. Et aduertendum est quod si licet lex dicat quod mille passus debeant mensurari à continentibus aedificijs, ut l. mille passus, de uer. sig. tamen in presentia statuto puto quod debeat inchoare ab ipso muro ciuitatis uel castri, nisi ab ipso loco ubi uilla terminatur. sed quia hoc inuenire est difficile, ideo hoc declarabo per seq. fig.

ILLIUS Poderis diuisio facienda est per istum modum, quia primo in qualibet uilla faciendus est punctus, qui plus est illi poderi relicto propinquior, & quia circulus non possit haberi in longes, quod extendetur ab una uilla ad aliam, seruandus est iste modus, quia primo ducatur ab una uilla ad aliam prout respicitur linea recta, & à prima uilla usque ad secundam ducatur linea azurea a. c. à secunda ad tertiam lineam d. b. ad primam & tertiam lineam a. d. deinde in qualibet istarum reperitur punctus medius, & in linea a. c. erit punctus e. & in ea linea ducantur duo puncti aequè distantes h. i. deinde ponatur circulus in h. & extendatur usque ad l. & ducatur linea circulariter, & eodem modo ponatur in

puncto i. & extendatur ad h. & ducatur linea circularis, & ubi illae lineae se praescindunt, illae sunt lineae ad diuidendum per mediam inter illas duas insulas, & sic linea p. quia diuidit inter lineam primam & secundam, & eodem modo fiat inter secundam & tertiam uillam, inter quas diuidit linea q. non repetendo alias literas, & eodem modo fiat in prima uilla, & in tertia uilla, diuidens inter eos erit q. s. ex quibus concluditur, quod quicquid est inter illas lineas p. q. scilicet, pertinet ad primam uillam. Et quicquid est inter illas duas p. q. r. pertinet ad secundam, & quicquid est ultra illas duas lineas scilicet, r. pertinet ad tertiam uillam. Si autem plures essent quatuor, statim patebit in seq. figura, &c.

FACTA Est haec figura ad ostendendum qualiter si potest relicta est in confinijs plurimum uillarum, quibus modis debet fieri diuisio. Pone ergo quod punctum uillarum circumstantium à quibus debet incipi mensura,

sint a. b. c. d. e. f. potest relicta sit inter ipsos punctos, ut ostendit nigra figura inter ipsos facta. Primo ergo fiat diuisio inter tres primos punctos, scilicet a. b. c. secundum doctr. praecedentem. dico ergo quod si inter a. & b. diuidit linea rubea g. k. inter a. c. diuidit g. i. & sic punctus g. est centrum, in cuius circumferentia ponuntur dicti tres puncti a. b. c. secundum doctrinam datam s. in figura huius lib. & hoc ostendit circulus rubeus ductus. Secundo fiat diuisio inter b. c. d. dico quod si linea g. h. diuidit inter b. c. & linea h. i. diuidit inter c. d. & linea h. p. diuidit inter b. d. & sic punctus h. est centrum ponens in circumferentiam b. c. d. ut ostendit croceus circulus ductus, deinde fiat alia diuisio inter c. d. e. secundum doctrinam praecedentem, & reperies punctum i. & centrum, & reduces in circumferentiam illos tres punctos & etiam punctum i. s. m. designationem praecedentem, ut ostendit alius circulus rubeus, quod si punctus i. in dictam circumferentiam caderet, tunc fiat alia diuisio similis inter d. e. &c.